מי כתיב מכל החיה ומכל הבהמה מכל הבהמה ומכל החיה כתיב ארור הוא א) מבהמה שנתקללה מחיה ואימא כשם שנתקללה בהמה מחיה אחד לשלש ומאי ניהו עז מחתול כך נתקלל הוא מבהמה אחד לשלש דהוה ליה חמיסר ירחי איבעית אימא מכל הבהמה כתיב אי בעית אימא קללה הוא קללה שדי עילויה ב) א"ל קיסר לרבי יהושע בן חנניה נחש לכמה מיעבר ומוליד א"ל לשב שני והא סבי דבי אתונא ארבעינהו ואוליד לתלת הנהו מיעברי הוו מעיקרא ד' ג)[שנין] והא קמשמשי שמושי אינהו נמי משמשי כאדם והא חכימי אינהו אנן חכימינן מינייהו אי ב) חכימת זיל זכינהו ואיתינהו לי אמר ליה כמה הוו שיתין גברי אמר ליה עביד לי ספינתא דאית בה שיתין בתי וכל ביתא ג)אית בה שיתין ביסתרקי עבד ליה כי מטא להתם ג) [על] לבי טבחא אשכחיה לההוא גברא דקא (א) פשיט חיותא א"ל רישך לזבוני א"ל אין א"ל בכמה א"ל בפלגא דזוזא יהב ליה לסוף ד)א"ל ד) אנא רישא דחיותא אמרי לך אמר ליה אי בעית דאישבקך סני אחוי לי פיתחא דבי אתונא א"ל מסתפינא דכל דמחוי (ב) ה) קטלי ליה א"ל דרי כריכא דקניא וכי מטית להתם זקפה כמאן דקא מתפח אזל אשכח דרבנאי מגואי ודרבנאי מבראי דאי חזו כרעא דעיילא קטלי להו לבראי ודנפקא קטלי להו לגואי אפכה לסנדליה ו) קטלי להו לכולהו [אזל] אשכח ינוקי מלעיל סבי מלתחת אמר אי יהיבנא שלמא להני קטלי לי הני סברי אנן עדיפינן (ג) דאנן ז) קשינן טפי ואינהו דרדקי אמר שלמא לכו אמרו ליה מאי עבידתיך אמר להו (אנא) חכימא דיהודאי אנא בעינא למיגמר חכמתא מינייכו אי הכי ניבעי לך אמר להו לחיי אי זכיתו [לי] כל דבעיתו עבידו בי ואי זכינא בכו ח)איכלו (ד) גבאי בספינתא א"ל ההוא גברא דאזיל ובעי אתתא ולא יהבו ליה מאי חזי ליה דאזיל היכא דמדלו ח) מיניה שקל סיכתא דצה לתתאי לא עאל לעילאי עאל אמר האי נמי מיתרמי בת מזליה גברא דאוזיף וטריף מאי חזא דהדר אוזיף אמר להו גברא אזל לאגמא קטל קמא טונא ולא מצי ביה (ה) ט) קטל ומנח עילויה עד דאיתרמי איניש מדלי ליה אמרו ליה אימא לן מילי י) דבדיאי אמר להו הוה ההוא כודניתא דילידא והוה תלי ליה פיתקא וכתב ביה דמסיק בבי אבא מאה אלפא זוזי אמרו ליה וכודניתא מי ילדה אמר להו הי ניהו מילי דבדיאי מילחא כי סריא במאי מלחי לה אמר להו בסילתא דכודניתא ומי איכא סילתא לכודנתא ומילחא מי סרי בני לן ביתא באוירא דעלמא אמר שם יא) תלא בין רקיעא לארעא אמר להו אסיקו לי ליבני וטינא (ו) מציעתיה דעלמא היכא זקפה לאצבעתיה אמר להו הכא א"ל ומי יימר יב) אייתו אשלי ומשחו אית לן בירא בדברא עיילא למתא א"ל אפשילו לי חבלי מפארי ואעייליה אית לן ריחיא דתבירא חייטיה (ז) אמר כרוכו לי מיניה גרדי ואיחייטיה משרא דסכיני במאי קטלי יג) בקרנא דחמרא ומי איכא קרנא לחמרא ומי איכא משרא דסכיני אייתו ליה תרי ביעי א"ל הי דוגתא אוכמתי והי דוגתא חיוורתי אייתי להו איהו תרי גביני אמר להו הי דעיזא אוכמתי והי דעיזא חיוורתי ורצוצא דמית (ח) יד) מהיכא נפיק רוחיה מהיכא דעל נפק אחוי לן מנא דלא שוי תביליה טו) אייתו ז)(כל חד וחד) בודיא פשטוה לא הוה עייל בתרעא אמר להו אייתו (ט) מרי טז) סיתרוה היינו מנא דלא שוו חביליה איתינהו יז) כל חד וחד כי חזי שיתין ביסתרקי אמר כולהו חבראי להכא אתו אמר ליה לספונא שרי ספינתך בהדי דקאתו שקל עפרא מעפרייהו
כי

אחד לשלש ומאי ניהו עז מחתול. כח) הכא ניחא טפי למנקט עז מכלב למ"ד (כלאים פ"ח מ"ו) כט) מין חיה לפי שהמשכון שלהן מכוון טפי אחד לשלש אלא ניחא ליה למיפרך ל) ככולי עלמא:
כי

מי כתיב מכל החיה ומכל הבהמה. לנידרוש מכל החיה שנתקללה יותר מבהמה: יח) א)[**מכל הבהמה כתיב.** משמע מבהמה המקוללת יותר כך נתקלל ואין לך מקוללת בבהמה גסה יותר מחמור]: **כך נתקלל הוא מבהמה אחד לשלש.** כגון בהמה דקה טהורה דעיבורה לה' חדשים וכג' זמני (תלתא) הוי ט"ו: **אי בעית אימא מכל הבהמה.** דמשמע מכל הבהמה המקוללת יותר: **ואיבעית אימא.** לשם קללה נאמר הלכך קללה חמורה שתוכל לדרוש מן הפסוק שדי עילויה. והכי נמי איכא לאקשויי ואימא כשם שנתקללה בהמה מחיה אחד לשנים ומאי ניהו חמור משועל כך נתקלל הוא מחמור אחד לשנים דהוו להו ב' שנים אלא איכא לתרוצי קללה שדי עילויה ועוד מכל הבהמה ומכל החיה כתיב דמשמע דמשום בהמה שיתירה קללתה על שום חיה ומלינו חמור מקולל מחתול אחד לשבע: **לכמה מיעבר ומוליד.** כמה שוהה עיבורו במעיו: **דבי אתונא.** מקום: **והא משמשי שמושי.** ואי הוו מעברי לא הוו משמשי שדרך חיה ובהמה מאחר שנתעברה אינה מקבלת זכר: **והא חכימי.** הנהו סבי וילדו לסוף המעשה: **זיל זכינהו.** נצחם: **ביסתרקי.** כסאות: **כי מטא להתם.** לכרך שלהם: **עביד חיותא.** יט) מתקרים בהמה: **ולגא רישא דחיותא אמרי לך.** בתמיה: **סני.** נעיל ולך לפני: **דרי כריכא דקני.** טול חבילה של קנים וכי מטית התם נגד הפתח זקוף החבילה לארך: **כמאן דמיפפח.** כאדם העומד לפוש: **אזל.** ר' יהושע: **אשכח דרבנאי.** אורבים: **מבראי.** שלא יצא אחד מן הזקנים לחוץ: **מגוואי.** שלא יניחו אדם ליכנס וכי חזו הנך סבי כרעא דעיילא קטלי להו [לבראי] ל) שהיתה אסקופת החדר עבה כ) ושופכין סובין או עפר עליה וניכרות בה פסיעות האדם וכי חזו כרעא דעיילא קטלי לשומרי [בראי] כא) כי הניחו לבא וכי חזו כרעא דנפקא קטלי להו [לגוואי] שהניחוהו לצאת והשומרים לא היו הורגים שום אדם אא"כ נכנס כולו לפנים על כרחן או אחד יוצא כולו לחוץ: **אפכיה.** רבי יהושע לסנדליה ועמד על האיסקופה ונראית פסיעה אחת נכנסת ופסיעה אחת יוצאה ודתפוהו השומרים ויצא וכשבאו הזקנים ראו כן ודימו ששני בני אדם הן אחד נכנס ואחד יוצא וקטלינהו לכולהו שומרים ואח"כ נכנס רבי יהושע: **ינוקי מלעיל.** בעלייה. ולהרע נתכוונו שהנותן שלום לעליונים תחלה הורגים אותו התחתונים ואומרים אנו הזקנים ולנו היה לך ליתן שלום תחלה והנותן שלום לזקנים הורגין אותו הבחורים ואומרים הלא אנו חשובים מהם שאנחנו למעלה והם למטה: **מאי עבידתיך.** מאי בעית הכא: **אי הכי.** דחכימא את ניבעי אנן מינך: **אי זכיתו בי.** אם תנצחוני: **דמידלו מינה.** שמיוחסת מן הראשונה ושואל אותה הרי יש לו ללמד הואיל ולא נתנו לו את הראשונה כל שכן זו: **סיכתא.** קביליי"א: כב) [**דלה**] **לתתאי.** דלה השפיל ידו ונעצה בכותל במקום שאין חור ולא על דלי דלה הגביה כג) [ידו] ודלה במקום שיש חור ועל: **גברא דאוזיף וטריף.** כד) שהלוה מעות לחבירו ולא נפרע ממנו אלא בקושי שטרף לקוחות: **מאי חזי דהדר אוזיף.** לאחריני ולא נתייסר מן הראשון: **לאגמא.** ליער: **קטיל קמא טונא.** מתך חבילה ראשונה ולא מצי ביה להרימו על שכמו: **הדר קטיל ומנח עליה.** הואיל וצריך סיוע אחרים עד דמיתרמי' איניש ומדלו ליה. והאי נמי הואיל והפסיד במנה ראשונה חוזר ומאמין לאחרים עד שמזדווג לו לאדם נאמן ומשתכר בו: **מילי דכדי.** כה) דברי רוח. ל"א מילי כו)דכזיב דברי כזב: **כודנתא.** פרידה: **והוה תלי פיתקא.** שטר כגוונא הוולד: **הי ניהו מילי דכדי.** אלו הן דברי רוח: **סילתא.** שילית: **מפארי.** עשו לי חבלים מסובין ואם אינכם עושין שאילתי אף אני לא אעשה שאילתכם: **חייטיה.** תפור אותה: **כרוכו לי** כז) **גרדי מינה.** הוציאו לי ממנה חוטין כדרך נשים שמוציאין חוטין מן הבגד ותופרין אותו בהן: **גרדי.** בלע"ז פירנ"ש: **משרא דסכיני במאי קטלי ליה.** ערוגה דסכיני כמה קולרין אותה: **זגתא.** תרנגולת: **ורצוצא דמית.** אפרוח שמת בקליפתו: **אחוי לן מנא דלא שוי חבליה.** הראנו כלי שאינו שוה ההפסד שהוא מפסיד: **בודיא.** מחצלת: **לא על בתרעא.** שהיה ארוך ורחב יותר מן הפתח: **אייתו מרי.** פשויי"ר בלע"ז: **וסיתרו.** פתח הבנין והכותל עד שיכנס: **אייתינהו.** כח) ל)למיעל בספינתא הואיל וזכינהו. היה מביאם אחד אחד בפני עצמו ומכניסו לחדר: **וכי חזייה שיתין ביסתרקי.** סבר כל חבירי יבואו מ)כאן: **אמר ליה.** רבי יהושע: **לספונא.** רב החובל: **שרי ספינתך.** התר ספינתך ולך:
לבי

רבינו גרשום

ארי מחמור כו': ואימא כשם שנתקללה בהמה מחיה אחד לשלש ומאי ניהו עז מחתול. דחתול (לנ') [לנ"ב] יום ועז לה' חדשים דהיינו ג' פעמים נ"ב: איבעית אימא מכל הבהמה כתיב. מבהמה שמקוללת יותר מחיה דהיינו אחד לשבע כדאמרן: איבעית אימא קללה הוא כיון דמתקלל רמינן ליה בתר בהמה דנתקללה טפי מחיה: שדי עליה. קללה טפי: ארבעינהו. נחש זכר על הנקבה ושמום במשמר ואוליד לתלת שני: הנהו. דאוליד לתלת שני ודאי מעברא הוו מעיקרא ארבע שני קודם שהרביעום: והא קא משמשי שמושי. כשהרביעום ואי הוה הנקבה מעוברת וודאי לא הוה מקבלה זכר שכן דרך כל הבהמות שלאחר שמתעברות אינן מקבלות זכר: אינהו נמי. הנחשים משמשי כאדם פנים נגד פנים וכיון דמשמשי כאדם משמשי נמי לבתר דמתעברי כאדם: והא חכימי. סבי דבי אתונא בשאר מילי וחכימי נמי בהאי דאמרי לתלת שני: אנן חכימינן מנייהו. ואנן ידעינן לכל מילתא שפיר מנייהו: זיל זכינהו. כלומר התערב עמהם בדברי חכמה ועשה תנאי עמהם אם תנצחם שילכו עמך ואיתינהו לי: א"ל כמה הוו הנהו סבי א"ל שיתין: שיתין ביסתרקי. כסאות מקושטין הרבה: כי מטא להתם. לאתריהו על לבי טבחא כו': זקפה. כנגד פיתחיהן כמאן דקא מתפח ויראה לבני אדם כמו שתעשה כדי לנוח ממשואך ולא ירגישו בך ובכך תדע פיתחן: אשכח דרבנני מגואי. שהיו סובבין מושלכין שם מבפנים הפתח ומבחוץ. ואית דאמרי דרבנני שומרים מבראי ומגואי: דאי חזו. רושם כרעא דעיילא קטלי לשומרים דאבראי דשבקי גברא למיעל. ואי חזו רושם כרעא דנפקא קטלי לשומרים דגואי: אזל ר' יהושע עיין בשעה שישנו השומרים ואפכיה לסנדל תרא העקב לפניו והאחר הניח כמו שהוא ונראה האחד כנכנס והאחד כיוצא. (ונכנס) וכיון שראו שהפסיעות כך קטלינהו לכולהו שומרים: אשכח ינוקי מלעיל וסבי מלתחת כדי להעליל על האדם אם יקדים שלום לאלו או לאלו: סיכתא. יתד: דצה. נעצה בכותל לתתאי במקום (שלא) כנגד אבן שלא היה נקב לא עאל. דצה לעילאי במקום בין אבן לאבן שהיה נקב ועאל הכי נמי פעמים כשישאל מיוחסת מן הראשונה שמא היא תהיה מזלו: גברא דיזיף ווזי לאיניש וטריף. וכשבא לגבותן טרף להו בצער עי' ב"ד. מאי חזי דהדר יזיף לאיניש אחרינא. אמר להו גברא אזיל לאגמא קטיל טונא קמא דקני והוה כל כך נפיש דלא מצי ביה למיטעניה וקא מוסיף וקטל ומנח עילויה ההוא טונא אלא להכי מוסיף וקטיל ומנח עליה דסבר עד דמיתרמי לי איניש דמסייעי לי דאדלי על כתפאי. אף האי הדר ויזיף דסבר הא בעל חוב בתרא הוא נוח מן הראשון: מילי דכדי. משלים של כזב: אמר שם ותלא נפשיה בין רקיעא לארעא. אמר להו אסיקו לי ליבני וטונא באוירא ולא יכלי: אמר כרוכו לי גרדי מיניה. כלומר הוציאו לי פתילים ממנה ואחפרנה: משרא דסכיני. ערוגה של סכינין: ורציצה. אפרוח שמת בתוך ביצתו: אחוי לן מאנא דלא שוי תביליה. כלומר הראה לנו כלי שאינו שוה ההפסד שהוא עושה: אייתי בודיא הביא מחצלת ופשטה ולא היתה יכולה ליכנס בפתח כשהיא פשוטה: אמר להו אייתו מרי וחציני וסתרו לבבא כדי שתהא יכולה לצאת בו אמר היינו מנא כו':

מסורת הש"ס

א) נע"י תמלא כמה וכמה תוספות בביאור ישוב קושיא תקשה, ב) ל"ק, ג) פ"ח סדי כה ס' ביספרקי, ד) [נ"ל א"ל הב לי רישך יהיב ליה תד רישא דחיותא א"ל אנא רישא דחיותא אמרי לך אנא רישך אמרי לך א"ל איבעית כו' פי"ק], ה) [אילו נהמא גבאי גי' ע"י], ו) [דכדי כך הגי' בע"י ובערוך הגי' דכדי], ז) ל"ק מ"ו, ח) ל"ק וער' רש"י בע"י, ט) מנחת ל"ק, י) [פי' רש"ם], כ) [כרש"י בע"י איתא דכדירן], ל) נ"ל למיכל, מ) נ"ל לחדר זה.

◆

הגהות הב"ח

(א) גמ' דקא עביד חיותא א"ל (וריסך לזבוני) תא"מ ונ"ב פ"א רישא אית לך לזבוני: (ב) שם דמחוי להו קטלי: (ג) שם קטלי לי הני סברי אנן עדיפינן דיתבינן לעיל ואינהו לתחת ואי יהיבנא להני קטלי לי הני סברי אנן עדיפינן דלאן קשינן: (ד) שם זכיתו בכו איכלו נהמא גבאי דידי בספינתא א"ל האי גברא וכו' מאי חזי דאזיל להיכא כנ"ל ותיבת ליה נמחק: (ה) שם ולא מצי ביה הדר קטל: (ו) שם אסיקו לי ליבני וטינא מהתם אמרי ומי איכא דמצי לאסוקי התם אמר ומי איכא דמצי למיבני ביתא בין שמיא לארעא אמרי ליה מליעתיה דעלמא וכו' ומי יימר אמר אייתו: (ז) שם ריחיא דתבירא חייטיה שקל פיסקא מינה שדא להו אמר כרוכו לי: (ח) שם ורצוצא דמית בביעיתיה מהיכא: (ט) שם אייתו מרא:

◆

לעזי רש"י

קביליי"א [קיביל"א]. יתד, וו, ויז.
פירנ"ש [פירניי"ש]. ציציות.
פשויי"ר [פושוי"ר]. מעדר.

◆

שיטה מקובצת

א) הוא מכל הבהמה אות מ' נמחק: ב) אי חכמיתו זיל: ג) להתם על לבי כו' גברא דהוה קא עביד חיותא: ד) א"ל הב לי רישך יהיב ליה רישא דחיותא א"ל אנא רישא דחיותא אמרי לך אנא רישך אמרי לך אי בעית: ה) דמחוי קטלו ליה: ו) לסנדליה קטלינהו לכולהו תיבת להו נמחק: ז) דאנן קשי טפי ואינהו דרדקי ואי יהיבנא שלמא להני קטלי לי הני אמרי אנן עדיפנא דאנן עילאי ואינון תתאי אמר להו שלמא לכולהו חכימאי: ח) דמידלו מינה שקל שיכתא תתא דצה לא עאל דלי רצה ועאל אמר: ט) ביה הדר קטיל: י) מילי דכדי אמר להו הוה לן ההוא כו' מילי דכדי מילחא: יא) שם ס"א שם המפורש איתליה גרמיה באוירא תלא: יב) יימר אמר להו אייתו: יג) קטלי ליה בקרנא: יד) דמית בגו ביעיתא מהיכא: טו) חביליה אייתו כל חד וחד בודיא לא גרסי' כל חד וחד דרבי יהושע הביאה: טז) מרי וחציצא: יז) אייתינהו בספינתא כל חד וחד כי חזא שיתין סימן בת. מולי, מילי, דכדיבי, אויר: יח) מבהמה הס"ד ומה"ד מכל הבהמה כתיב. משמע בהמה המקוללת יותר הס"ד והשאר ל"ש: יט) חיותא מנחת הבהמה: כ) עבה צרה ושופכין: כא) שהניחו לבא תיבת כי נמחק: כב) מה"ד תתאי רצה: כג) הגביה ידו ונעצה במקום: כד) וטריף שמלוה מעות: כה) מילי דכדי בדברי: כו) לי מינה גרדי: כז) אייתינהו למיכל: כח) מחתול הוה ניתא תיבת הכא נמחק: כט) למ"ד בלב מין: ל) למיפרך אליבא דכולי עלמא: